

*Homeros is beter,
maar de film is goed*

ANTON VAN HOOFF

'Troy'

Klassiek historicus dr. A.J.L. van Hooff is verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Al bijna veertig jaar zijn er geen echte spektakelfilms meer gemaakt. Omstreeks 1960 was er een laatste golf van deze epics toen de cinema met breedbeeld wilde bewijzen superieur te zijn aan het armetierige televisiescherm. Toen verschenen er remakes van *Cleopatra* en *Ben Hur*. Echt origineel was *Spartacus* van Stanley Kubrick en Kirk Douglas. Het genre leek voorgoed ter ziele te zijn gegaan met *The Fall of the Roman Empire* van 1963 – met Sophia Loren als dochter van keizer Marcus Aurelius.

Merkwaardig genoeg vertelt *Gladiator*, de film die in 2000 de doodgewaande epic weer tot leven riep, opnieuw het verhaal van de laatste 'goede keizer' en van diens onverwachte zoon Commodus. Het onverwachte succes van die laatste spektakelfilm van het millennium heeft filmproducenten kennelijk doen besluiten tot een regeneratie van het aloude genre. Binnenkort zijn er twee Alexanders de Grote te zien en een Hannibal. Er is dus echt sprake van een hausse. Niet alleen blijkt het publiek – weer of nog steeds – gevoelig voor de epic, maar ook kunnen de kosten nu in toom worden gehouden: de nieuwe elektronische technieken zorgen ervoor dat niet langer massa's figuren nodig zijn. Ook de achtergronden zijn nu veelal virtueel en dus goedkoop.

Moeten we de wedergeboorte van de epic ook toeschrijven aan een neo-conservatieve herwaardering van het heldendom? Gaat het hier soms om een slinkse legitimatie van het Amerikaanse imperialisme?

Deze vraag werd mij gesteld door *Twee Vandaag*, TROS-televisie, die mij naar een voorvertoning van *Troy* had gestuurd.

Met al mijn achterdocht jegens 'The Nation under Bush' heb ik die verborgen boodschap niet kunnen herkennen. *Troy* vertelt aardig getrouw Homeros' *Ilias* na, met als toevoeging de inname van Troje. De *Ilias* behandelt, zoals ingewijden wel weten, niet het verhaal van het tienjarige beleg en de uiteindelijke verovering van Troje, maar het conflict van Achilles en Agamemnon, dat 52 dagen duurde. Zelfs dat is wat moeilijk te comprimeren in 160 minuten. De geschiedenis wordt verkort, maar niet onnodig versimpeld.

Er zijn wel enkele vreemde afwijkingen van het antieke verhaal. Zo wordt in *Troy* Menelaos in een tweegevecht gedood door Paris, die zijn Helena had geschaakt, terwijl volgens de Homerische *Odyssee* Menelaos en Helena na een onderbreking van tien jaar hun huwelijk in Sparta nieuw leven inbliezen. Agamemnon, die bij zijn thuiskomst in Mycene door zijn vrouw Klytaimnestra hoort te worden vermoord – en nog wel in

bad – wordt in *Troy* te Troje afgeemaakt door Briseïs, de gevangen Trojaanse die de inzet was van het conflict tussen Achilles en Agamemnon.

Maar andere figuren spelen wel hun Homerische rol: Hektor, Andromache, Odysseus en de oude Trojaanse koning Priamos.

Ik vraag me wel af of de niet ingevoerde kijker al die personen uit elkaar kan houden (en waarom heeft een deskundige niet even naar de Nederlandse ondertiteling mogen kijken? Lees daarin voor 'Patroclus' Patroclus en voor 'Aries' Ares).

In de film wordt Achilles gedood als hij bij de inname van Troje – wanneer hij volgens het antieke verhaal allang dood is – Briseïs in veiligheid brengt. Wel wordt hij keurig volgens de traditie in zijn hiel getroffen, de enige plek waar hij kwetsbaar was. Pitt heeft bij de opname van het tweegevecht met Hektor in zijn enthousiasme zo'n reuzensprong gemaakt dat hij zijn rechterhiel kwetste en twee maanden moest revalideren. Zoveel verband is er nog wel tussen de antieke held en de moderne Achillespees....

Natuurlijk heeft deze klassiek historicus zitten uitkijken naar anachronismen. Ze zijn er gelukkig wel. De munten die op de ogen van de doden worden gelegd, werden pas 600 jaar later uitgevonden. De vuurballen

waarmee de Trojanen van het Griekse kamp worden gehouden, zijn ontleend aan *Spartacus* – en zelfs daarin waren ze een anachronisme. Wat ook niet klopt zijn de legers van 50.000 infanteristen met uniforme bewapening die als eenheden opereerden.

De strijd speelde zich af tussen voorvechters, de Homerische helden. De rest van het krijgsvolk lijkt in de *Ilias* alleen te bestaan om door de Ajaxen en Diomedesen te worden neerge-maaid.

In *Troy* rijden ook veel strijders op paarden rond, terwijl het enige nut van het paard indertijd het trekken van de strijdswagen was. Maar misschien hebben we in deze antieke cowboys wel het Americanistische trekje waarnaar sommigen uirkijken.

Belangrijker voor deze klassieke kniesoor was het of de toon van Homeros bewaard bleef. Te vaak presenteren spektakelfilms immers gekerstende helden. Maar in *Troy* praten de spelers niet klef over naastenliefde. Af en toe wordt er wel wat gewouwd over het vaderland, maar de leiders zijn vooral uit op macht en eeuwige roem. Vooral dit laatste streven is zeer Homerisch.

De Achilles in *Troy* vertegenwoordigt dit heldenideaal in de hoogste mate. In die zin is de film authentiek heidens, al weet hij geen raad met de goden, die bij Homeros zo'n bepalend element zijn.

Net als bij Homeros zijn de Trojanen even menselijk als de Grieken: Hektor is geen Saddam Hoessein. Deze Trojaanse oorlog is beslist geen prefiguratie van de strijd tussen de democratie en islamistische terroristen. Hoogstens kan men in de machtswellustige Agamemnon een voorloper van Sjors Dubbeljoe zien, maar dat zal wel de projectie van deze kijker en niet die van de film-makers zijn.

Telkens heb ik vergelijkingen zitten maken met Gibsons *The Passion of the Christ*, die verschrikkelijke draak van een film. Anders dan in deze roomse rolprent is het geweld in *Troy* zinvol. Het wordt ook niet met sado-masochistische uitvoerigheid in beeld gebracht. Veel wordt slechts gesuggereerd. Nergens is er sprake van obscene geweld. Vaak maakt de vaart van de film trouwens nauwkeurige waarneming onmogelijk. Dit illusionisme bewijst dat er echte filmmakers aan het werk zijn geweest. Daarom begrijp ik niet helemaal waarom het een film voor boven de zestien is. De leeftijds-restrictie maakt het lastig er met leerlingen heen te gaan, terwijl de film zeker een rol in het onderwijs kan spelen. Misschien moet de leraar maar tot het einde van het jaar wachten als de dvd ter beschikking komt.

De leeftijds-grens moet wel wegens het geweld zijn bepaald. Het bloot

kan niet de reden zijn geweest. Veel meer dan een bilpartij, een zijaanzicht van Helena's borst en Achilles' lies wordt niet getoond. En dat terwijl ik in een krantenartikel tevoren had gelezen dat Brad Pitt geen moeite had gehad met de talrijke naakt-scènes.

'Ik dacht dat het belangrijk was.

Omdat de oude Grieken immers voortdurend naakt waren. Als ze aten, als ze gingen sporten, als ze sloepen. Het was heel warm in het oude Griekenland, weet je.'

(Het kon er ook verdraaid koud zijn en bloot dineren was echt niet de gewoonte.)

Er is een voortreffelijke afwisseling van heftige en kalme scènes. Mede daardoor wordt de toeschouwer niet onderworpen aan geluidsfolter. De oude epics leden aan traagheid omdat de bioscoopbezoeker zich in alle rust moest kunnen vergapen aan de decors zodat die niet voor niets miljoenen dollars hadden verslonden. *Troy* is een spektakelfilm, maar een die de kenmerken van het genre niet 'overspeelt'. Daarom is de film een goede evocatie van de Homerische tijd. Maar het boek is beter.

'Alles' over Troy en de Trojaanse oorlog is te vinden op de website van Albert van der Kaap
<http://histoforum.digischool.nl/links/troje.htm>